

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Наталії Федорівни Семен “Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів “Правда.Ру” та “Российский диалог”),

подану на здобуття наукового ступеня

**кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю
27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій**

Невдовзі минає п'ять років із часу збройної агресії Московії супроти України. Завойовницькі прояви в політиці царської, радянської та пострадянської Росії не є випадковими, вони складають цілісне, системне суспільно-політичне явище й засвідчують багатовікову суть імперської держави. Починаючи із 1228 р., Московщина мала 160 воєн зовнішніх і 90 домашніх. За останні 200 років вона воювала 128 років. Це були загарбницькі війни і лише 4 оборонні.

Радянська преса ніколи не писала про імперські зазіхання Москви. Історія загарбництва суворо замовчувалася. Завойовницькі війни царської Росії радянські ЗМІ трактували як визволення народів, а насильницьке створення СРСР – як вияв добровільного об'єднання націй у радянську державу.

Новітні російські ЗМІ, як і колись радянські, переважно у визвольному, гуманному світлі подають збройні конфлікти в Чечні, Придністров'ї, Абхазії, Південній Осетії, Сирії, Україні. Колонізаторські настрої характерні багатьом російським виданням, політиками, громадським діячам. Війна як комплекс заходів, спрямованих на захоплення ресурсів, передбачає не лише окупацію території, але й внутрішню окупацію – мови, душі, розуму народу. Нація, національна культура, національна мова – надто пов'язані. Наслідком зміни або зникнення мови стає не тільки придушення культури й буття нації, а їхнє зникнення. Анексуючи Крим і Донбас, проросійські сили використали мовну карту як засіб ескалації конфлікту.

Втягнення народу в орбіту чужої ідеї, – зазначав Дмитро Донцов, – небезпечне тим, що для своєї ідеї зовсім не залишається місця. Далі чужа ідея стає всеобіймаючою, сковує думки людей та енергію спільноти.

Близько тридцяти років державності виявилось замало, щоб очистити інформаційний простір від ворожого впливу, викоренити імперські шаблони мислення й

поведінки, які гальмують розвиток української держави. Основною причиною цього є підтримка російської політики корумпованими ЗМІ. Низка телеканалів, газетних видань далі тиражують імперські інтерпретації історії, спрямовані на розкол держави. Убезпечення інформаційного простору України від сепаратистських настоїв – це не лише важливе завдання сучасності, але й чинник національної безпеки. Тому порушена в дисертації Наталії Семен проблема є вкрай актуальною.

Наукова новизна праці полягає у вивченні російської пропаганди в інтернет-просторі. На прикладі публікацій сайтів “Правда.Ру” та “Российский диалог” дисертантка всебічно аналізує підривну діяльність російських медіа супроти української держави. *Об’єктом* дослідження виступає журналістський сегмент інтернет-простору Російської Федерації як чинник інформаційної війни проти України. Авторка дисертації цілісно досліджує методи ворожої пропаганди, викриває маніпулятивний характер онлайн-публікацій.

Предметом дослідження є пропагандистський дискурс російських інтернет-ЗМІ щодо анексії Криму та східноукраїнських земель.

При цьому авторка ставила за мету чітко окреслити поняття “інформаційна війна”, всебічно дослідити засоби маніпулятивного впливу РФ пропаганди, визначити напрями її впливу. Дослідницький вибір Наталії Семен визначив цільову стратегію роботи, а також зумовив форму подачі одержаних результатів.

Поставлені завдання достатні для розкриття теми, відхилень від канви дослідження не помічено. Слід відзначити працемісткість дисертації: у межах наукової роботи авторка досліджувала широкий спектр засобів маніпулятивного впливу, визначала їхню специфіку, наводила чисельні приклади. Із наукового погляду таке завдання реальне та необхідне, однак потребувало значних зусиль для опрацювання великого масиву інтернет-публікацій. Своєю чергою, це дало вагомні аргументи для висновків, сприяло визначенню кола можливих проблем та перспектив у боротьбі з інформаційною агресією.

Наукова робота має науково-практичну цінність. Її результати можуть бути використаними під час викладання профільних дисциплін, зокрема “Теорії журналістики”, “Медіаосвіти”, “Інформаційної політики”, а також для вдосконалення журналістської діяльності в умовах інформаційної війни.

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації свідчить, що фактичний матеріал, міркування авторки та висновки викладені в роботі грамотно, методично ви-

правдано, у повній відповідності до завдань, окреслених у вступі. Продуманою, логічною є також структура роботи, котра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних та аналізованих джерел.

Слід відзначити за позитив намагання дисертантки не лише окреслити сучасний стан суспільної свідомості мешканців південно-східних терен України, описати методи впливу проросійських ЗМІ, але й прагнення збагнути причини російсько-імперських настроїв жителів цих територій: “Тривалій дезінформації з боку Російської Федерації, – зазначає Наталія Семен, – баторічно потурала українська влада, внаслідок чого світогляд багатьох жителів східних областей України та Автономної Республіки Крим був переорієнтований на антиукраїнське сприйняття дійсності...” (С. 14), “досі українська сторона не усвідомила всієї сили соціальних мереж у боротьбі з інформаційною агресією Росії” (С. 68).

Щоб убезпечити суспільство від ворожих ідеологічних впливів, запобігти подальшому маніпулюванню суспільною свідомістю, відтак намагатися оздоровити морально-політичну ситуацію в Україні, дисертантка пропонує підняти загальний рівень медіа-грамотності суспільства. Зокрема через популяризацію медіа-тренінгів, майстер-класів (С. 68), збільшення каналів альтернативного інформування (С. 70), просвітницьку роботу з елітою (С. 72) тощо.

Перший розділ дисертації Наталії Семен має назву “Історіографічна база та мас-медійні аспекти дослідження поняття інформаційної війни у контексті соціальних комунікацій”. Попри певний описовий характер тексту, наявність конкретного цифрового (соціологічного й статистичного) матеріалу, не можна не відзначити, що тут багато цікавої, корисної інформації для соціологів, політологів, конфліктологів, журналістикознавців. Дослідивши сутність, методи та засоби ведення інформаційних воєн, дисертантка вказує, що вони лише на перший погляд можуть здаватися менш жахливими, ніж звичайні. Хоча такі війни точаться в медійній площині, без прямих руйнувань і кровопролитів, однак несуть шквал пропаганди й хибної інформації, яка дезорієнтує громадян, сіє зерна ненависті до своєї країни й народу.

Інформаційно насиченими та змістовними є другий і третій розділи дисертації, де авторка розгорнуто аналізує контент російських інтернет-сайтів. На прикладі веб-ресурсів “Правда.ру” та “Российский диалог” Наталія Семен викриває цілий арсенал засобів маніпулятивного впливу, до яких вдаються російські ЗМІ у висвітленні проблеми анексованих територій – Криму та сходу України. Глибоко

проаналізувавши змістове наповнення веб-сторінок, дисертантка з'ясувала кут подачі політичних матеріалів, визначила рівень їхньої ідеологічної заангажованості. Окрему увагу в межах розділів присвячено заголовкам публікацій, котрі виступають дієвими важелями психологічного впливу (п. 2.1, 3.1). Автори російських сайтів спеціально добирають глумливі заголовки до матеріалів про Україну. У назвах публікацій возвеличується Росія, відчувається туга за імперією, радянським минулим. Система заголовків та рубрикацій спрямована на осміювання України, формування в читачів упередженого ставлення до Української держави. Ці та інші розділи дисертації Наталія Семен ілюструє численними прикладами.

Підсумкова частина наукової роботи є продуманою й логічною, висновки – вмотивованими, аргументованими, правильними, належно підсумовують увесь матеріал дисертації. Цілком поділяємо думку здобувачки, що інформацію треба не лише читати, а й перевіряти її достовірність.

Належно оцінюючи позитив дисертації, хотілося б висловити й зауваження:

1. Як свідчить наукове дослідження, дисертантка всебічно дослідила російські інтернет-ЗМІ як засіб інформаційної війни проти України, проаналізувала також праці авторів, дотичних до цієї сфери. Робота базується на широкому спектрі інформаційного багажу. Водночас у дисертації, мабуть, доречно було підрозділ 1.4. “Перспективні методи протидії інформаційній війні Росії проти України” подати як окремий розділ, а розділи 2 і 3 про антиукраїнський контент російських інтернет-ресурсів об'єднати між собою. Глибше дослідження методів протидії інформаційній війні (п. 1.4) збагатило би досвід контрпропаганди.

2. Зупинимось також на дефініціях. Окреслюючи поняття “гібридна війна”, на сторінці 22 дисертантка зазначає, що цей термін “можна ототожнити з поняттям інформаційної війни”, однак у висновках на сторінці 187 пише, що інформаційна війна (...) “є чинником великої гібридної війни”. Інакше кажучи, у першому розділі ці поняття трактуються як тотожні, а у висновках інформаційна війна має вужче поняття, виступаючи лише фактором, рушієм гібридної війни. Щодо цілі останньої авторка зауважує, що “гібридна війна ведеться з метою маніпуляції громадською думкою” (С. 22), однак треба було зазначити, що йдеться не лише про вплив на громадську думку, а про повне підкорення противника для подальшого використання його матеріальних і людських ресурсів.

3. В окремих місцях дисертації наявні неточності. Скажімо, на сторінці 25 читаємо: “Проаналізувавши визначення терміну “інформаційна війна”, можна виокремити такі її методи: дезінформування, маніпулювання; психологічний та психотропний тиск”. З логіки випливає, що психотропні засоби – нейролептики, транквілізатори й антидепресанти також належать до сфери інформаційних воєн. Нечіткість викладу трапляється й в інших місцях: “Журналісти сайтів “Правда.Ру” та “Российский диалог” не підписують свої матеріали. Це хоро́ший спосіб уникнення відповідальності” (С. 44). Вочевидь, авторка мовить не про прийнятність такого способу, а про його дієвість; “Росії необхідні потужні технічні засоби, аби наносити інформаційні удари” (С. 58). Складається враження, що Росія потребує оновлення арсеналу засобів для інформаційного протистояння з Україною; “Російська пропаганда спеціально застосовує прийоми з відомими особистостями, адже такі люди є авторитетом для більшості” (С. 184). Чи то мовиться про урочисті прийоми відомих особистостей, чи про вжиття психологічних засобів супроти них?

4. Дисертація виконана загалом грамотно, щоправда, трапляються *технічні вади, описки* (С. 20, 23, 89) та мовні огріхи – використання *пасивних конструкцій* (“ведення Росією бойових дій” (С. 13), “контрольована Кремлем журналістика” (С. 64), “читана ними газета” (С. 79); *нерозрізнення займенників* “їх”/“їхнього” (“їх світогляд” (С. 15), “їх контент” (С. 57), “їх легітимність” (С. 85), “їх очільників” (С. 104), “їх заслуги” (С. 181); вживання *семантичних кальок-уніфікаторів*: *знаходиться* (“знаходиться під загрозою” (С. 24), “знаходиться в ситуації” (С. 99), “знаходиться на блокпосту” (С. 110), “знаходяться за кордоном” (С. 160), *займатися* (“займаються формуванням (...) іміджу” (С. 17), “займаються медійним тероризмом” (С. 31), “займатися збором повідомлень” (С. 59), *дозволяти* (“дозволяє дійти (...) висновків” (С. 10), “дозволяє (...) оперативно реагувати” (С. 70), *виділяти* “виділяють два типи” (С. 18), “виділяє функції” (С. 29), “виділяються з-поміж інших” (С. 46).

Робота містить також *публіцистичні вкраплення*, не характерні для дисертаційного жанру, зокрема, “благородна мета” (С. 3), “на жаль” (С. 17), “скалічена пропагандою” (С. 31), “свіжі ідеї правди” (С. 78), “зізнаватися в коханні до Росії” (С. 186), *логічні неоднозначності*: “активно завойовувати свою аудиторію” (С. 5), “позитивне явище провокує суспільний розвиток” (С. 26), “процеси спроби боротьби” (С. 77), “застосовувати прийоми з відомими особистостями” (С. 184), а також *росіянізми*: “більше семи століть” (С. 74), “приналежність до російського народу” (С. 87),

“наносити інформаційні удари” (С. 76), “по відношенню до України” (С. 91), “разом з тим” (С. 181), “торжественні святкування” (С. 188), “у питанні припинення бойових дій” (С. 190), “РФ по відношенню України” (С. 194); *вживання плеоназмів* “дисертаційна робота” (С. 4, С. 12), “напади військової агресії” (С. 27) (слово “дисертація” і позначає наукову роботу, а агресія – напад); *порушення чергування* прийменників *у-в, із-з-зі*, сполучників *і-й* тощо.

5. Загальні висновки наукової роботи годилося б поглибити, більшою мірою зацентрувавши на засобах протидії інформаційній війні, програмі опору маніпулятивним впливам й стратегії національної безпеки.

І все ж, ці зауваження не мають принципового характеру й не можуть істотно вплинути на загальну позитивну оцінку. Публікації авторки в наукових виданнях й автореферат повністю відповідають змісту роботи. Дисертація Наталії Семен “Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України (на прикладі сайтів “Правда.Ру” та “Российский диалог”)” характеризується актуальністю, самостійністю, новизною, високим рівнем наукового осмислення й відповідає спеціальності 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій спеціалізованої вченої ради К 08.051.19 та вимогам пунктів 11, 12, 13 порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, а її авторка Наталія Федорівна Семен заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій.

Доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики,
реклами і PR-технологій
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

 Ю. В. Колісник

підпис Колісник Ю. В.
ЗАСВІДЧУЮ
Черкаський національний
університет
імені Богдана Хмельницького
начальник відділу кадрів С. О.
12.10 2018 р.

